

ԳԼՈՐԳԵԻՍԿԻ

Նախիջևանցի Էմմանուէլ Պօլոյնիկեանց	5
Յովհաննէս Պապովեանց	2
Նիկողայոս Դաւանեանց	5
Յովհաննէս Թամանցեան	2
Յովհաննէս Յախորճանեանց	3
Ղազարոս Քոչնառեանց	2
Սարգիս Պապովեան	2
Ստեփան Մարգարեանց	2
Գէորգ Տիրկերեան	1
Լուսեղէն Մամիկոնեանց	2
Բարսեղ Չեղիւմեանց	1
Յովհաննէս Թեոքեան	1
Յովհաննէս Խարանեանց	3
Միքայէլ Մարտիրոսեանց	5
Երգաճամ Սեղբոսեանց	2
Գրիգոր Չորչոխեանց	2
Ըստուածատուր Չերքասեան	10
Մարտիրոս Քասդանեան	5
Ստեփան Մուրատչայեան	10
Կարապետ Մինժանեան	10
ՈՅՏ	3
Սարգիս Թամբեան	50
Մակար Թամբեան	5
Ընտոն Թամբեան	25
Յովսիփ Զախմանկեան	5
Թովմաս Զարիֆեանց	5
Յակոբ Սուլուլեան	2
Կարապետ Բարիկեան	3
Կարապետ Ետրայցեանց	3
Մարգար Դաւթեան Թամբեանց	2
Սարգիս Յարութիւնեան Թամբեանց	5
Վարդան Մահտեսեան	1
Յովհաննէս Թորոսեան Թամբեանց	1
Յովհաննէս Պապասենեանց	3
Վարդերես Եսկեան	1
Գէորգ Քափանակեանց	1
Մարգար Յօնանեան	1
Խաչատուր Խաչատրեան	1
Իսահակ Խրչեանց	3
Յարութիւն Առնմեանց	3
Սերովբէ Առնմեանց	3

Մէլքոն Էզիկեան	3
Յովհան Լորդֆերեան	1
Ղուկաս Աֆդանտիեան	1
Սարգիս Յեպլեան	1
Լուսպարոն Տապախեան	2
Բաղդասար Կեօկչայեանց	1
Մովսէս Ալֆերտեանց	1
Պետրոս Մուրատեան	1
Մակար Կեօկչայեան	1
Ըւետիք Ուսեան	1
Կարապետ Արարտեանց	3
Խրիստափոր Վառաքեան	1
Գրիգոր Նասիպեան	3
Պօղոս Տապախեան	1
Լուսպարոն Մուրատչայեանց	1
Մարգար Տեաքեան	1
Եղիա Խուղեան	2

(Երեսնակէն):

ՇԻՐԱԿԱՅ ԳԻՒՂՕՐԱՅԲ.

(ԺԱ Եւնէն Տաղարդ):

1869 թուականին եւ զարձեալ Խիչաղ էի. այդ տարի եւս երաշտութեան պատճառաւ հացը սուղ էր եկած, եւ սարի գիւղերում մկները որոնք զուցէ չորութեան պատճառով կրազմանան, բաւական շատ վնաս տուին արտերուն, ինչպէս եւ այս տարի. Խիչաղն էլ այդ դառն վիճակի մէջ լինելով, գիւղի ժողովուրդը որպէս այն ժամանակը նոյնպէս եւ այս տարի դժգոհ իւր բաղդից անդադար կենսամաշ հոգացողութեան մէջ էր ապագայի մասին, իհարկէ սորան բաղդակից գիւղերն էլ միեւնոյն դրութեան մէջ լինելու են անշուշտ, վասն զի ինչպէս կկարծեմ, Շիրակայ բաղմամբիւ գիւղօրէից մէջ շատ քիչ գտնուելու են այնպիսի աներ, որոնք նախօրոյ երկու առաւ ամիս լինելու բերքից զէմ այս տարուայ համար լծէ ուտելիքի եւ լծէ ցանկիքի պակասորդի չափով ամուրաւ յորեան կամ գարի ունենան, այլ խիստ մեծ մասը այդ ամենակորեոր եւ կենսապահ զգուշութիւնից զուրկ են:

Ժողովուրդը առհասարակ այսպիսի սղութեանց աւիթ կտայ իւր մեղքը ասելով թէ « մեր մեղացէն է որ այս նեղութիւնը կ'ըբարչենք », որպէս թէ նախախնամութիւնը յատկապէս պատժոյ համար է տուել այդ սղութիւնը, և ո՛չ թէ բնութեան Արարչադիր սահմանի և անսխալ կանոնի հետեանք է այդ. բայց եթէ հարցանող լինի թէ՛ Հիրակայ Ժողովուրդ, առաջին առատ տարիններում ի՞նչ չ'ընաղ և Աստուածահաճոյ առաքինութիւններով զարդարուած էիր, որ արժանացար արդարադատ Արարչից առատ հունձքերով վարձատրութեան. և այս տարի ի՞նչ նորանոր մեղքերու մէջ զորուեցար, որ նոյն Արարիչը զրկեց քեզ այդ վարձատրութիւնից. կարծեմ՝ յարմարաւոր պատասխան չունիս տալու. վասն զի մի և նոյն ընթացքի մէջ կոտանուիս բարոյական գործոց վերաբերութեամբ թէ այն տարիները, և թէ այս ուրեմն մեղացէս է ասելով ու անցնելով քեզ փրկութիւն չի լինիր. պէտք է խելքդ զուխդ ժողովն ու լաւապէս քննես իմանաս քո մեղքդ. իմ կարծիքով այս բանի մէջ քոյ մեղքը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ անցեալ դառն փորձերուց չը խրատուիլդ, եթէ այսուհետեւ խրատուեցար, և հասարակական միտքանութեամբ ապագայիդ համար հոգացիր որպէս բանական և խորհուն էակ, այլ ևս մեղքից կամ լաւ ևս ասել ապագայիդ մասին անհոգութիւնից յառաջացած դառնագին ապաշխարանքը կրկու չես դատադարտուիր. Իրաւ է Աւետարանական սուրբ Հրամանը կպատուիրէ « Խի՛ հոգար վասն վաղուին, զի վաղուին վասն իւր հոգացէ և այլն », այս բանը գուցէ ոմանց տկարախիղճ մարդկանց կարծիք տայ, թէ այդ Փրկչական պատուէրը բոլորովին կարգիլէ ապագայի համար հոգալը. բայց այդպէս չէ. իմ կարծիքով այդ պատուէրը առաջին լոկ անգործ հոգալոյն կ'վերաբերի, որից հոգացողին ոչ մի իրական օգուտ չ'ընանելուց զինի՝ փնաս ևս կ'ընանի. և երկրորդ՝ մի միայն անձնական հոգացողութեան կրպատչաձի, վասն զի այդպիսի հոգացողութիւնը լուտէպ ստէպ կրկնուելով՝ ունակութեան կամ սղութեան օրէնքի գորութեամբ շատ անգամ մարգուտ անձնական շահասիրութեան և ընչաբացուցութեան ախտի մէջ կ'զորէ, և արգելադրի կլինի նո-

րան իւր այլ բարոյական պարտքերը կատարելուն, որից կ'հետեւի և անշուշտ նորա տկար ընկերներուն հարստահարութեան փնաս ընդ դէմ մարդասիրական օրինաց, իսկ հասարակութեամբ հասարակական ապագայ բարեաց համար նախապէս հոգալը միշտ օգտաւէտ է և հարկաւոր իւրաքանչիւր անդամոց ու իցէ հասարակութեան, ուստի և Աստուածահաճոյ, ուրեմն առատ տարիններու մէջ սուղ տարիններու համար հասարակական ամսկարներու մէջ պաշար ժողովելը Աւետարանի պատուէրին հետեալաբար Աստուծոյ կամքին հակառակ բան չէ՛ այլ հաճոյական. վասն որոյ ամենեցունցս պարտքն է այս բարի և օգտաւէտ սովորութիւնը հետ զհետէ մեր հասարակութեանց մէջ մտցնելու ջանալ որքան կարելին է փութով և անձանձիր աշխատութեամբ՝ օրինակ առնելով մեզ ուրիշ երկիրներու լուսաւորեալ ժողովրդոց այս մասով բռնած խոհեմ ընթացքները, և յիշելով որ ջախճ Յովսէփ զեղեցկի իմաստուն գործը որ արձանագրուած է Աստուածաշունչ սուրբ գրքի մէջ:

Ինչպէս վերելը գրուած է՝ Հիրակայ հացի սղութիւնը զխաւորապէս անձրևի սուղ դալած տարիներում կպատահի. ուստի այս հասարակական փնասի առաջը առնելու համար շատ կարևոր է և օգտաւէտ դաշտի և գիւղօրէից, եթէ հնար ձեռք բերեն ուստի և արժանն է իրաւունք ստանալ և Ռահ կամ Գարեգեթի (Արմաշայ) ջրի մէկ մասը թողնելով նորա վերայ շինուած ջրաղացներու հարկաւորութեան համար՝ մնացեալ մասը մի յարմարաւոր տեղից ջրանցք բանալ տալով բերել դաշտային գիւղօրէից արտերն կարելի եղածին չափ ջրելու նպատակաւ, և այս տարուայ այն ժամանակներում երբ արտերը պէտք կ'ունենան ջրի, իսկ միւս ժամանակներում կարելի է դարձեալ թող տալ ջուրը գնալու իւր սովորական ճանապարհով: Այս գործը ի հարկէ շատ դժուարին է և մեծագումար փողի և աշխատութեան կարօտութիւն ունի. բայց հասարակական եռանդուն ջանքով, և ընկերական միասիրտ աշխատակցութեամբ և հաստատակամութեամբ յուսալի է զուլս բերել. վասն զի ինչ որ անհնար է գործել մի կամ երկու ձեռքերու, հնարաւոր կլինի տասն ձեռքերու, տասին անհնար՝ հնարաւոր կլինի հարիւրին, և հարիւրին

անհնարը՝ հազարին և այլն. գործինակ եթէ դաշտային գիւղերը մի ընկերութիւն կազմեն կամ իւրաքանչիւր տուն առհասարակ իւր կարողութեան չափով փող կամ թէ ցորեան և կամ թէ մշակ տալով գործի սկսուելուց յետոյ շարունակ մինչև աւարտը և կամ բերելու ջրից օգտուող ամեն մի գիւղ՝ որ իցէ թէ քսանից աւելի լինին գտնուած հարուստ տները, որ յուսալի է թէ քրտան գիւղի մէջ տաս տաս հատ հաշուելով՝ միջին թիւով երկու հարիւր տուն բաղկացնեն, տարեկան իւրաքանչիւրը երեսնական մանէթի չափով փող կամ հաց տալու պայմանաւ մի ընկերութիւն հիմնեն, և այս գումարը որ տարին վեց հազար մանէթ կբաղկացնէ, իւրեանց մէջէն ընտրած բարեխիղճ մի մասնաժողովի ձեռքով շահեցնեն մինչև չորս տարու չափ, յետոյ սկսեն գործը տարուց տարի տալով նաև երեսունական մանէթը մինչև գործի աւարտը. և կամ ուրիշ մի աւելի յարմարաւոր պայմանաւ կազմուի այդպիսի մի ընկերութիւն, որոյ օգուտը և շահմունքը անընդհատ մեծ և արդիւնաւոր լինելու է մինչև անգամ հարիւրաւոր տարիներ, վասն զի այդ ընկերութեան անդամաց տները ջուրը բերելուց յետոյ կարող են երկու պիսաւոր կողմով օգուտ վաստակել, առաջին՝ իւրեանց արտերը ինչպէս կարգն է հարկաւոր եղած ժամանակները ջրելով տարածամ չորանայու փտանցից ազատել, և երկրորդ՝ ուրիշ օգտուողներուց ըստ պատշաճին բահրայ առնելով շահուիլ:

Թէ ի՞նչ քան մեծ օգուտ պիտի տայ մեր հասարակութեանը այս յառաջարկուած գործի գլուխ գալը՝ այն պարզապէս յայտնի է ամենքին. բայց որովհետև ինչպէս ասացինք բաւական դժուարութիւն կայ սորա առաջ տանելուն յարակից, ուստի այս մասին այսքան գրելս եթէ առայժմ գործի ձեռնարկութեամբ չնպաստէ, գէթ յուսամ թէ դորա վերաբերութեամբ մեր գաւառացւոց շատերու մտքի մէջ մի գաղափար ծնուցանել կարող է. վասն զի շատեր կան որ այս բանը մտքերովն անդամ անցուցած չեն, թող թէ պատշաճաւոր կերպով դորա վերայ ուշադրութիւն դարձուցած:

Շիրակայ գաւառի գիւղականաց կեանքի մի քանի պակասաւոր կէտերու վերայ կարելոյն չափ խօսե-

ցանք, և այս ոչ թէ այն պատճառաւ՝ որ մեր սիրելի գաւառայնոց սրտերը վիրաւորներ նոցա պակասութիւնները իւրեանց երեսներին տալով, այլ միայն առիթ տանք նոցա իւրեանց ուշադրութիւնները դարձնելու դոյն պակասութեանց վերայ, և հետզհետէ ջանալու թեթեւացնել դորանց թիւը և վերջապէս իսպառ ողնացնելով բարեգեղ իւրեանց կեցութեան և ապրուստի եղանակները. վասն որոյ և մեծայայտ եմ, թէ ինչպէս մեր սիրելի գաւառացիք ներողամիտ սրտով պիտի նային սոյն յօդուածոյ վերայ քաջ կշռելով, որ առանց կեանքի թերի կողմերը նախապէս խմանալու և լաւապէս ծանաչելու՝ անհնար է նորանց անհետացնելու մասամբ պատշաճաւոր կերպով հոգ տանել՝ որպէս առանց հայելոյ վերայ նայելու դէմքի բծերը նկատել ու սրբել, և առանց թագուցեալ վերքերը բժշկին ցոյց տալու, գեղօրէից ձեռքով ապաքինութիւն գտնել, նոյնպէս և օտարադաւառացի ազգայինք, որոց իցէ թէ շատերը իւրեանց կեցութեան վերաբերութեամբ անմխիթար դրութեան մէջ լինին, գոնէ փոքր ի շատէ օգտակար խրատներ կարող են քաղել սոյն յօդուածից, որոյ մէջ դուես կայ մի ամենակարեւոր կէտի վերայ ևս խօսելու՝ այն է մտաւոր և բարոյական կրթութեանց պակասութեան վերայ, որից աղբերաբար դուրս կրղխին հասարակական կեանքի վերոյ գրեալ թերութիւնները և անհոգութիւնները ապահով և վայելուչ կերպով կենցաղավարելու մասամբ:

Ամենքին պարզ յայտնի է, որ մարդկային մատաղ սերնդոց մտաց և սրտից գլխաւոր կրթարան բարեկարգ ուսումնարաններն են, որոց կարեւորութեան մասին անդադար կքարոզեն խոհական և բարեհոգ անձինք թէ բանաւոր և թէ գրաւոր եղանակաւ լրագրաց, մատենագրութեանց և այլ հրատարակութեանց միջոցաւ, և մեր ուսումնասէր Անհայառ Հայրապետը իւր սիրելի հօտի այս ամենակարեւոր պիտոյից վերայ ուղղելով բարեմիտ ուշադրութիւն, թէ և Հայրապետական սուրբ Առնգակաւ քանի տարուց յետոյ պատուիրել է որոց որ պատշաճն է՝ հոգ տանել ամեն Հայաբնակ քաղաք և գիւղ սկզբնական ուսումնարաններ բանալու և առաջուց բացածներու հետ ի միասին բարեկարգ եղանակաւ կառավարելու. բայց գէթ մեր

գաւառի վերաբերութեամբ կարելի է ասել, որ Ա. Ե. Զափառ Էօր ուսումնաճաւալ սորբ փափագը, և բարեմիտ պատուէրը ինչպէս որ պարտն է դեռ իւրագործուած չէ. վասն զի կան գիւղեր, որոց մէջ տակաւին ուսումնարաններու նշոյլ երբէք չկայ. կան գիւղեր էլ՝ որոց մէջ թէև մի երկու սեննակ ուսումնարանի համար ձեռնարկած են պատրաստելու, բայց կամ դեռ թերակատար են նոցա շինութիւնները, և կամ որոնք որ աւարտուած են՝ նոցա մէջ էլ ըստ մեծի մասին պատշաճաւոր կերպով դաստաւութիւն չէ շարունակուած, հետեալաբար դեռ ապարդիւն փիճակի մէջ են. զուցէ ժողովուրդը չէ կորող բարեկարգ ուսումնարաններ պահպանել, քանի որ դեռ իր օրական ապրուստը հոգալու հաղիւ հաղ ձեռնտու կգտուի իւր նիւթական միջոցը. սակայն այսու ամենայնիւ ըստ իս բոլորովին չի կարող արգարանալ այս բանի մէջ, և ապագայ սերունդին պարտական մնալու պատասխանատուութիւնից ազատ մնալ. վասն զի իւր չքաւոր կարծած դրութեան մէջ դարձեալ կաննէ շատ աւելորդ ծախսեր ինչպէս նշանադրութեանց, հարսնատեսի, փեսատեսի, հարսանիքի, պատարագ աննկոյ և ննջեցելոյ մասին հացկերոյթի և այլ անտեղի սովորութեանց համար գործադրելով քան թունկուց օկսեալ մինչև քառասուն թունկից աւելի արող և զինի՝ նոյնչափ ևս խորակներ, նաև բաւականին չոյ, շաքար, որոյ գործադրութիւնը այս վերջին տարիներս մտած է մեր գիւղական ժողովրդոց մէջ ուրախութեան հանդիսականարութեանց ժամանակ բոլորովին անկանոն և անչափաւոր կերպով. սոյնպէս և վայրենաբարոյ Քրտաց սովորութեան հետեւելով բաշլուղ և խալթի տալով հարսնացուի ծնողաց և մերձաւոր ազգականներուն, որոց արգելիլու մասին թէև ինչպէս առ Տէր հանդուցեալ Մատթէոս Աթուղիկոսը նոյնպէս և այժմեան Ա. Ե. Զափառ Էօրապետը յատկապէս կոնդակներ պրած են, բայց ինչպէս կլլուի՝ դեռ բոլորովին այդ հիմնաստիկան անկարգ և վնասակար սովորութիւնը անհետացած չէ ժողովրդի միջից. ահա այսպիսի ծախսերը եթէ չլինին աւելորդ տեղը, որոց մասին և շատեր կան որ պարտուց տակ կձնշուին, և այս ծախսեր անելու կարող անձներ որքան որ կլինին իւրաքանչիւր գիւղի մէջ՝ եթէ ծախսուց կիսով չափը իւրանանց և զրացեաց որդւոց կրթութեանը զոհն բարեօրոյնար, հարկաւ կարող են փոքր խշտէ բարեկարգ ուսումնարաններ ունենալ, և նոցա պատուինըր վայելելով միթարուել՝ և հասարակաց բարեկաւութեան պատճառ դառնալ. ո՞հ, հազար երանի էր եթէ այսպիսի օգտաւէտ բաներու վերայ ուշադրութիւն դարձնողներ և հաստատակամութեամբ աշխատողներ դուրս գային մեր գիւղական հասարակութեանց մէջ, ինչքան պիտի նեղութիւններ և տառապանքներ անհետանային նոցա խղճալի կենցաղավարութեան տխուր հորիզոնից և ինչքան պիտի ապահովուէր և բարեօրոյնար նոցա ապրուստի և կեցութեան վիճակը, որուն և կամ ջերմագին սրտիւ փափագող

Ս. Արքեպիսկոպոս

Ի 12-ի Սեպտեմբերի 1872-ի

ՍԱՀԱՅԻՐԱՅԻՆ

ՊԱՏԱՍԽԱՆ

“Խրեմ- և Բեասարաբէոյ քանի մի Էպիսկոպոսական Դպրոցաց Դեբէտայ Դոս-Բեան Էրայ Կեանքի-ն, Կոնստանդնուպոլիս”

Թէոդոսիոյ Էպեոս Ծխական Դպրոցաց Էպարքարութիւնը, ինչպէս նաև առ հաստակ բարեպաշտ Էպոց հասարակութիւնը տարւոյս Երաւատ ամապարոյն Սեպտեմբերի թերթին մէջ քաղաքիս ժողովրդական Դպրոցաց վրայ տեսութիւն կոչուած յօդուածը կարգալով ցաւով սրտի զարմացաւ, և տեսնելով որ այդ գրողը ստոյգ տեղեկութիւն չունի, հարկ կօսպենք այս պատասխանը հրատարակել. որպէս զի ոչ թէ միայն իւր սխալ կարծիքները ուղղենք, այլ նաև ճշմարտութիւնը յայտնած ինկնը մեր Էպեոս իշխանութեանը և հասարակաց առջև:

Քաղաքիս բարեպաշտ Էպոց հասարակութիւնը յատկապէս խնամք և հոգ ունեցել է միշտ բարեկարգութեան մէջ պահել Էպեոս Ծխական երկսեռ դպրոցները ըստ իւր կարեաց: Այս գովելի